

(ili bez vjere) u svim pothvatima koji vode zajedničkom dobru. Dopustio je katolicima da pod određenim uvjetima sudjeluju na bogoštovlju s članovima drugih religija. Postavio je podlogu za kasnije službene dijaloge Katoličke i drugih crkava“ (297). Među posebne zasluge Koncila ubraja to da je pokazao kako je Crkva u svijetu, ne izvan niti protiv svijeta. Kao područja sukoba za vrijeme Koncila označio je otvorenost promjenama u društvu te odnos Crkve prema drugima. Smatra da je kolegijalnost biskupa bila središte povratka izvorima (*resourcement*). Književna vrsta dokumenata i učestalost izraza prihvaćanja utjecali su na promjenu ponašanja prema drugima: „Unatoč načinu kako su se poglavari ponekad izražavali na Koncilu, potpuno su uvidjeli da je Drugi vatikanski koji se proglasio pastoralnim Koncilom upravo zato također Koncil naučavanja“ (307). Na kraju je navedeno pet dodataka od kojih je najzanimljiviji onaj o sudionicima Koncila često spominjanim – njih 64 (321-328), od hrvatskih biskupa samo Frano Franić.

Knjiga je pisana sa stajališta, je li Drugi vatikanski prvenstveno novost u Crkvi ili još jedno naglašavanje dosadašnjeg nauka i discipline. Ovaj autor je uvjeren da Koncil treba tumačiti kao kvalitetnu novost u Crkvi, ali bez nasilnog kidanja s obvezatnom

prošlošću. Prema njemu, hermeneutski ključ za tumačenje saborskih dokumenata su događaji koji su Koncilu neposredno prethodili ili ga pratili te odabrana književna vrsta i pozitivne riječi u samim dokumentima.

Mato Zovkić

BOGATSTVO KRŠĆANSKE VJERE

Clive Staples LEWIS, *Kršćanstvo nije iluzija. Vodič kroz osnove vjere*. Verbum: Split, 2009., 215 str.

Autor popularne knjige *Pisma starijega đavla mlađemu*, duhovitom ironijom, pronicljivošću i duhovnošću ponovno uspijeva oduševiti i isprovocirati ljudski um. Sadržaj knjige je zapravo zbir radijskih govora održanih tijekom Drugog svjetskog rata a nakladna kuća Verbum knjigu predstavlja kao najpopularniji i najomiljeniji uvod u kršćansku vjeru ikad napisan.

U Predgovoru autor upozorava čitatelje da, unatoč sugestivnom naslovu knjige, on njome ne nudi pomoć pri odabiru bilo koje kršćanske denominacije i da upravo iz toga razloga čini svjestan i namjeran propust onih teških i prijepornih teoloških pitanja koja, kako misli autor, nikome neće biti korisna. Time zapravo „preskače“ one granice koje dije-

le različite denominacije unutar kršćanstva, upućujući na ono što je bitno i temeljno svima. Dakle, autor govori o elementarnom kršćanstvu ne misleći pri tomu, kako sam ističe, na vlastitu pripadnost Anglikanskoj crkvi, nego misli na: „Kršćanstvo koje jest ono što jest i koje je bilo ono što je bilo davno prije nego što sam se rodio i bez obzira na to sviđa li mi se ono ili ne“ (str. 7).

Ovo izvrsno djelo podijeljeno je na četiri knjige. Knjiga prva govori o temi „Dobro i zlo kao ključ za razumijevanje svijeta“ (str. 15-43). Na veoma jednostavan ali ne prejednostavljen način autor objašnjava i brani postojanje naravnog, „prirodnog“ zakona kao onog zakona koji poznaju svi ljudi, ali ga se gotovo svi ne pridržavaju, barem ne u potpunosti. Osjećaj za dobro i zlo jest zapravo zakon ljudske naravi, zakon koji dakle upravlja ljudima kao što biološki zakoni upravljaju živim organizmima. Nakon što je na zadivljujuće jednostavan način pokazao postojanje tog zakona te odgovorio na određene filozofske peripetije, autor ga pojašnjava kroz govor o samoj stvarnosti, o naravi tog zakona, koji, za razliku od biološkog zakona, ne govori o tomu kako se čovjek ponaša, nego kako bi se trebao a kako ne ponašati. Osim toga, kako autor tvrdi, sigurnost u postojanje zakona dobra i zla nije prerogativa kršćanske teologije nego je nešto što je

bliže samom ljudskom umu, više nego bilo čemu drugome: „Samo sam došao do zaključka da postoji nešto što upravlja svemirom, što se u meni pojavljuje kao zakon koji me potiče da postupam ispravno i koji pobuđuje osjećaj odgovornosti i nelagode kada postupam loše“ (str. 37).

Knjiga druga nosi naslov u formi upitnika: „Što kršćani vjeruju?“ (str. 45-74) i predstavlja upravo kritičko promišljanje o određenim istinama vjere. U ovome dijelu autor zapravo kroz vlastito iskustvo traženja Boga, točnije rečeno kroz praktični ateizam, objašnjava i, mogli bismo reći dokazuje, sigurnost Božjeg postojanja kroz neka osjetljiva pitanja: pitanje razlike dobra i zla koja je kod kršćana jasna, ali kod panteista i ne toliko (kod njih je Bog s onu stranu dobra i zla); klasičnog teološkog prijepornog pitanja: Ako je dobar Bog stvorio svijet, zašto je taj svijet krenuo nizbrdo? Govori kako mu je osobni dokaz protiv postojanja Boga bila upravo okrutnost i nepravednost svijeta, međutim promišljanje ga je navelo na posve oprečan dokaz. Kako autor tvrdi, upravo njegova zamisao o pravdi i nepravdi pokazuje da Bog postoji jer ako je sve tako loše, okrutno i besmisleno, kako se onda pojedinac, koji je i sam dio te besmislenosti, tako žestoko bori protiv toga? Autorovim riječima: „Međutim, kako sam uopće došao do

zamisli o pravdi i nepravdi? Čovjek nikada ne će crtu nazvati savinutom ukoliko nema predodžbu o tome kako izgleda ravna crta. S čime sam uspoređivao svijet kada sam ga nazvao nepravednim? Ako je sve tako loše i besmisleno, zašto se ja, koji sam također dio toga besmisla, tako žestoko bunim protiv njega?" (str. 49).

U trećem dijelu ove knjige naslovljenom „Kršćansko ponašanje“ (str. 75-148) autor kroz predstavljanje četiri temeljne i tri teološke kreposti na jasan i veoma plastičan način govori o kršćanskom moralu. Između ostalog ovdje je riječ o razlici između dobra i zla, o Isusovu božanstvu koje se ne može svesti samo na neku moralnu veličinu, a da ne završi u posve oprečnoj stvarnosti, o moralu i moralnim pravilima koje bi bilo jako pogrešno poistovjetiti s idealom i idealizmom. Taj dio knjige donosi i postavke kršćanskog društvenog morala, analizira odnos i razliku između morala i psihoanalize te govori o spolnom moralu i kršćanskom braku. Sve su teme predstavljene na zadivljujuće sažet i provokativno i fascinirajuće jasan način. Problem prihvaćanja kršćanskog morala autor vidi u tomu što se ljudi zapravo ne trude da otkriju kršćansku poruku, nego kršćanstvu pristupaju u nadi da će u njemu naći potvrdu vlastitih pogleda: „Tamo gdje nam se nudi Gospodar ili Sudac, mi tražimo saveznika“ (str. 92).

Četvrta je knjiga intelektualno najzahtjevnija, iako se autor trudi i ovdje postići što veću jasnoću. Dio, dakle, naslovljen: „S onu stranu osobnosti ili: Prvi koraci u nauku o Trojstvu“ (str. 149-231) analizira osnovne i temeljne tajne kršćanstva nudeći čitateljima bilo prostor za njihovo prihvaćanje, bilo prostor za odbacivanje predstavljenog. Govori se o tajni teološke istine o Kristu koji je „rođen a ne stvoren“, o troosobnom Bogu objašnjavajući na koji način ljudska duša ima udjela u Božjem životu a da ipak ostaje ono što jest; o vremenu iznad vremena, odnosno o Bogu koji nema povijesti, koji je previše stvaran da bi je imao; o potrebi i načinu „oživljavanja“ nas „olovnih vojnika“ u sinove Božje. Nakon što autor iznese par misli o teškoj lakoći kršćanstva (i/ili lakoj težini istoga), ovaj dio, i zapravo cijela knjiga završava raspravom o dobrom ili novom čovjeku, odnosno o novosti koju je Krist učinio. Jesmo li Njime postali samo bolji ili potpuno novi, je li riječ o nekom usavršavanju ili o potpunoj preobrazbi, čitatelji će naći odgovor ako se upuste u avanturu s ovim iznimno važnim uvodom u kršćanstvo.

U ovoj knjizi autor se služi stvarnim ilustracijama i predodžbama iz svakodnevnog života, usporedbama koje iako ne izražavaju u potpunosti stvarnost o kojoj govore, ipak pomažu shvaćanju te stvarnosti, što bitno olakšava

čitanje, budi radoznalost i zanimanje, motivirajući na jedan intelektualno – duhovni način. Zanimarimo li neke, pa po sebi i nebitne teološke nejasnoće, koje bi ipak možda mogle zbuniti prosječno poučenog katolika (npr. autorovo prilično olako pristajanje na smrtnu kaznu, str. 120), kao i postavke kršćanstva koje bi netko mogao nazvati odviše idealiziranim, odgovorno tvrdim da je knjiga vrijedna čitanja i promišljanja. Ako je autorov cilj knjige bio, kako sam kaže, dovesti nekoga u predvorje kršćanstva, trud mu se isplatio. Ako je netko i ne doživi na taj način, ipak neće „potrošiti“ vrijeme na čitanje, nego dapače, i u svakom slučaju, obogatit će ga. Kako to sam autor kaže: „Siguran sam da Bog nikoga neće ostaviti da čeka ukoliko ne vidi da je to za njegovo dobro“ (str. 13). Knjiga je po sebi prikladna za sve, bilo za one koji su unutar kršćanstva, bilo za one koji na njega gledaju izvana. Komu će više koristiti, i hoće li uopće nekome, odgovor neće dati knjiga, nego će ga pronaći sam čitatelj.

Zorica Maros

PRIJATELJU KOJI NE VJERUJE

Vincenzo PAGLIA, *A un amico che non crede*. Milano: Edizione Piemme, 2013., 251 str.

Početakom 2013. godine iz tiska je izašla nova knjiga Vincenza Paglie, predsjednika Papinskog vijeća za obitelj, jednog od suosnivača i trenutno duhovnog asistenta Zajednice sv. Egidija, pod naslovom *Prijatelju koji ne vjeruje*.

Nije prvi put da Paglia promišlja o temi vjere i nevjere te dijaloga s onima koji ne vjeruju ili kako bi oni sami rekli s onima koji „vjeruju na drugi način“. Autorova temeljna svrha u ovoj knjizi nije obratiti one koji ne vjeruju, nego iz zajedničkog promišljanja dviju suprotnih strana obogatiti se različitim spoznajama i argumentima, a sve u korist jasnoće i boljeg razumijevanja onih koji vjeruju i onih koji „vjeruju na drugi način“. Dijalog s onima koji ne vjeruju tako ne moramo shvatiti samo kao sagledavanje njihovih možda pogrešnih stavova, nego prije svega kao osobno propitkivanje vjernika o vlastitoj vjeri, o njezinim temeljima, o krhkosti vjere i poteškoćama s kojima se susreće vjernik. Sigurni smo da kao što nije lako biti vjernik, osobito u trenucima Božje šutnje i Božje skrovnosti, jednako tako je teško i ne vjerovati za onoga koji traži I(i)stinu, smisao života i posljednji temelj iza kojeg nema drugoga temelja, na kojemu možemo temeljiti svoj život. Za onoga koji vjeruje, vjera prožima cijelu njegovu egzistenciju, ona je odraz onoga što vjernik jest i što čini u